

Arkadij i Boris Strugacki

Grad beznađa

Prevela sa ruskog
Marija Stamenković

**Čarobna
knjiga**

- Kako živite, karaši?*
- Prilično dobro, mersi.*

V. Katajev. „Radio-žirafa“

... Znam tvoja djela, i trud tvoj, i trpljenje tvoje, i da ne možeš snositi zlijeh, i iskušao si one koji govore da su apostoli, a nijesu, i našao si ih lažne...¹

*Otkrivenje Jovana Bogoslova
(Apokalipsa)*

---

¹ Otkrivenje Jovana Bogoslova, *Novi zavet*, glava 2:2. (*Prim. prev.*)

၁

PRVI DEO
DUBRETAR

PRVA GLAVA

Burad su bila zardala, pohabana, odvaljenih poklopaca. Ispod poklopaca štrčali su parčići novina i visile kore od krompira. Sve je to podsećalo na kljun neurednog pelikana, nimalo probirljivog po pitanju hrane. Naizgled, delovalo je da su neverovatno teška. Međutim, bilo je veoma lako iz trzaja podići takvo bure uz Vanovu pomoć do Donaldovih ispruženih ruku i spustiti ga na početak otvorene ivice. Samo je trebalo čuvati prste. Nakon toga, mogli su da nameste rukavice i da malo dišu na nos, dok Donald pokreće lopatu bagera, smeštajući bure u dubinu košare.

Kroz otvorena vrata mirisalo je na vlažan, noćni vazduh, a ispod svoda vrata ljuljala se gola žuta lampica na prljavštinom zamazanoj žici. Na njenoj svetlosti, Vanovo lice delovalo je kao lice čoveka izmučenog žuticom, dok se Donaldovo nije ni videlo u senci njegovog teksaskog šešira sa širokim obodom. Sivi oljuštjeni zidovi, prošarani horizontalnim brazdama. Tamni parčići prašnjave paučine pod svodovima. Nepristojne ženske slike prirodne veličine. Oko vrata prostorije za pazikuću – nalazila se nehajna gomila praznih flaša i tegli od kompota, koje je Van skupljao, pažljivo sortirao i predavao sakupljačima sekundarnih sirovina...

Kada je ostalo još samo poslednje bure, Van je uzeo đubrovnik i metlu, i krenuo da skuplja smeće koje je ostalo na asfaltu.

„Ama, prestanite da se bakćete time, Vane“, razdraženo mu reče Donald. „Stalno se bakćete time. Svejedno, neće biti čistije.“

„Trebalo bi da pazikuća bude onaj koji mete“, poučno primeti Andrej, vrteći pesnicom desne ruke i osluškujući da li ga boli – učinilo mu se da je malo istegao tetivu.

„Pa, svejedno će ih opet istovariti“, reče Donald s mržnjom. „Nećemo uspeti da se okrenemo, a već će ih istovariti još više nego prošli put.“

Van je prosuo đubre u poslednje bure, utabao ga lopaticom i zalupio poklopac.

„Moguće“, reče, razgledajući kapiju. Oko kapije je sada bilo čisto. Van je pogledao Andreja i osmehnuo mu se. Zatim podignu lice ka Donaldu i reče:

„Hteo bih samo da vas podsetim...“

„Hajdete, hajdete!“, nestrpljivo im doviknu Donald.

Je'n-dva. Andrej i Van su podigli bure uz trzaj. Tri-četiri. Donald je prihvatio bure, ciknuo, uzdahnuo, ali nije uspeo da ga zadrži. Bure se iskosilo i bočno se srušilo na asfalt. Sadržaj je izleteo iz njega kao iz puške nekih desetak metara dalje. Neprestano se prazneći usput, otkotrljalo se u dvorište uz tutnjavu. Glasni eho se spiralno uspeo između zidova ka crnom nebu.

„Mamicu vam u Boga, u dušu i Svetog duha“, reče Andrej, jedva uspevši da odskoči. „Ruke su vam šuplje!“

„Samo bih hteo da podsetim“, kratko reče Van, „da je tom buretu već bila odlomljena drška.“

Uzeo je metlu i đubrovnik i bacio se na posao, a Donald je čučnuo na ivicu košare i opustio ruke između kolena.

„Prokleti...“, promrmlja tiho. „Prokleta podlost.“

Očigledno, nešto nije bilo u redu s njim poslednjih dana, a te noći – naročito. Zato mu je Andrej prećutao šta misli o profesorima i njihovoj sposobnosti da se bave pravim poslovima. Otišao je po bure, a zatim, vrativši se do kamiona, skinuo rukavice i izvadio cigarete. Iz praznog bureta je nepodnošljivo smrdelo. Na brzinu je zapalio cigaretu i tek je nakon toga ponudio i Donaldu, koji je ćutke odmahnuo glavom. Trebalo je podići raspoloženje. Andrej je bacio upaljenu šibicu u bure i rekao:

„Živeli nekada davno u jednom gradiću dva sanitarca – otac i sin. Kod njih nije bilo kanalizacije, već samo septička jama. Vadili

su govna kofom i preivali ih u svoje bure, pri čemu se otac, kao iskusniji stručnjak, spuštao u jamu, a sin mu je odozgo dodavao kofu. Jednom prilikom, sin nije uspeo da zadrži tu kofu, te se srušila nazad na oca. Pa, otac se obrisao, pogledao ga je odozdo nagore i rekao mu s gorčinom:

„Ti si baštensko strašilo“, reče, „tundra! Nema nikakve koristi od tebe. Ceo svoj život ćeš proživeti na vrhu.“

Očekivao je da će se Donald makar osmehnuti. Inače je bio veseo čovek, komunikativan, nikada nije bio potišten. Bilo je u njemu ostataka studenta-frontaša. Međutim, Donald se sada samo zakašlja i tiho reče:

„Nećeš isprazniti sve jame.“

Van, koji se petljao oko bureta, reagovao je krajnje neobično. Odjednom ga zainteresovano upita:

„A pošto je ono kod vas?“

„Šta – pošto je?“, Andrej ga nije razumeo.

„Govno. Je li skupo?“

Andrej se nesigurno zakikota.

„Pa, kako da ti kažem... Zavisi čije...“

„Zar imate različita?“, začudi se Van. „Kod nas su sva – ista. A čije vam je najskuplje?“

„Profesorsko“, ne časeći časa odgovori Andrej. Naprosto, nije mogao da se obuzda.

„A!“, Van je presuo poslednji đubrovnik u bure i klimnuo glavom. „Razumem. Međutim, kod nas u selu nije bilo profesora, i zato je cena bila ista – pet juana za kofu. To je bilo – u Sečuanu. U Cjanziju, na primer, cene su dosezale i do sedam, pa čak i osam juana.“

Andrej je konačno shvatio. Odjednom je hteo da pita da li je istina da je Kinez koji je došao u goste na ručak obavezan da se zatim isprazni u domaćinovoj bašti. Međutim, naravno, bilo je prilično nezgodno postaviti takvo pitanje.

„Ne znam kako je sada kod nas“, nastavi Van. „U poslednje vreme nisam živeo na selu... A zašto se kod vas više ceni profesorsko?“

„Ma, našalio sam se“, reče Andrej pokunjeno. „Kod nas uopšte ne trguju tom robom.“

„Trguju“, reče Donald. „A vi to čak i ne znate, Andreju.“

„A vi čak i to znate“, brecnu se Andrej.

Pre mesec dana, upustio bi se u žustru raspravu s Donaldom. Užasno ga je žestilo što Amerikanac veoma često priča o Rusiji stvari, o kojima on, Andrej, ništa ne zna. Tada je bio iskreno uveren da ga Donald, naprosto, zastrašuje ili ponavlja Herstovo zajedljivo brbljanje.

„Ma, idite dođavola s vašom herstovštinom!“, odmahivao je. Međutim, pojavilo se zatim ono nedonošče od Izje Kacmana, i Andrej se više nije raspravljao, samo se brecao. Đavo će ga znati gde su oni sve to pokupili. Svoju nemoć objasnio je okolnošću da je ovamo došao iz pedeset prve godine, a njih dvojica – iz šezdeset sedme.

„Vi ste srećan čovek“, odjednom reče Donald, ustade i krenu ka buradi kraj kabine.

Andrej je slegnuo ramenima i, trudeći se da se oslobodi neprijatnog pritiska izazvanog tim razgovorom, navukao je rukavice i počeo da grebe po smrdljivom đubretu, pomažući Vanu. *Pa, nisam siguran, pomislio je. Kad pomisliš, pa to su govna. A šta ti znaš o integralima? Ili, recimo, o Hablovoj konstanti? Kao da malo ko nešto ne zna...*

Van je ubacivao poslednje komade đubreta u bure, kada se na vratima, s ulice, pojavila stasita figura policajca Kensija Ubukate.

„Ovuda, molim vas“, reče nekome preko ramena i s dva prsta odsalutira Andreju. „Pozdrav, đubretari!“

Iz ulične tame, devojka je zakoračila u krug žućkaste svetlosti i zastala kraj Kensija. Bila je veoma mlada, oko dvadeset godina, ne više, i vrlo niska, jedva do ramena onižem policajcu. Na njoj je bio grubi džemper s veoma širokim okovratnikom i uska mini-suknja. Na bledom mladalačkom licu jarko su se isticale gusto namazane usne, a duga svetla kosa padala joj je na ramena.

„Ne plašite se“, ljubazno se osmehujući, obrati joj se Kensi. „To su samo naši đubretari. Sasvim su bezopasni kada su trezni... Vane“, pozva ga. „Ovo je Selma Nagel, novajlija. Naređeno je da se useli kod tebe u sobu broj osamnaest. Je li soba broj osamnaest slobodna?

Skidajući usput rukavice, Van im je prišao.

„Slobodna je“, odvrati on. „Odavno je slobodna. Zdravo, Selma Nagel. Ja sam – pazikuća, zovu me Van. Ako vam nešto treba, evo – ovo su vrata prostorija za pazikuću, navratite.“

„Daj joj ključ“, reče mu Kensi. „Hajdemo, ispratiću vas“, reče devojci.

„Ne treba“, odvrati ona umorno. „Naći ću je sama.“

„Kako god želite“, reče Kensi i ponovo odsalutira. „Evo vašeg kofera.“

Devojka je uzela kofer od Kensija, a od Vana – ključ. Zamahnula je glavom, zabacujući kosu koja joj je pala preko očiju. Zatim upita:

„Koji je ulaz?“

„Samo pravo“, reče Van. „Eno onaj, ispod osvetljenog prozora. Peti sprat. Možda biste nešto pojeli? Popili čaj?“

„Ne, neću“, reče devojka, ponovo zamahnu glavom i, zalupkavši potpeticama po asfaltu, krenu pravo ka Andreju.

Pomerio se da bi je propustio. Kada je prolazila, osetio je jak miris parfema i još nekakve mirise. Netremice je posmatrao dok je prolazila kroz žuti osvetljeni krug. Suknja joj je bila veoma kratka, malo duža od džempera, a noge su bile gole, bele. Andreju se učinilo da se cakle, kada je ispod arke prošla u mračno dvorište. U tom mraku, videli su se samo njen beli džemper i bele svetlucave noge.

Zatim su zacvilela, škripnula i lupila vrata. Tada je Andrej ponovo mahinalno izvadio cigarete i zapalio jednu, zamišljajući, pritom, kako se te nežne bele noge penju uz stepenište, stepenicu po stepenicu... Glatki listovi, jamice ispod kolena, da odlepiš... Kako se ona sve više i više penje, sprat za spratom, i zastaje pred vratima stana broj osamnaest – baš prekoputa stana broj šesnaest... *D-dodavola, trebalo je da makar promenim posteljinu, već tri nedelje je nisam menjao,*

jastučnica je postala siva kao obojak... A kakvo joj je lice? Vidi ti to – uopšte se ne sećam kakvo joj je lice. Zapamtio sam joj samo noge.

Odjednom je postao svestan toga da svi čute, pa čak i oženjeni Van. Kensi progovori istog trena:

„Imam brata od strica, pukovnika Makija. On je bivši pukovnik bivše imperatorske armije. Isprva je bio ađutant gospodina Osime i dve godine je presedeo u Berlinu. Zatim su ga imenovali za našeg vojnog atašea u Čehoslovačkoj, i prisustvovao je ulasku Nemaca u Prag...

Van je klimnuo glavom Andreju, uz trzaj su podigli bure i uspešno ga preneli u košaru.

„Zatim“, nastavi Kensi polako, paleći cigaretu, „malo se borio u Kini, rekao bih negde na jugu, na Kantonskom frontu. Nakon toga je komandovao divizijom koja se iskrcala na Filipinima, i bio je jedan od organizatora čuvenog 'marša smrti' pet hiljada američkih vojnih zarobljenika – oprostite mi, Donalde... Zatim su ga poslali u Mandžuriju i unapredili u načelnika Sahalinskog utvrđenog rejona, gde je, između ostalog, u cilju očuvanja tajnosti zatvorio u šaht i digao u vazduh osam hiljada kineskih radnika... Oprostite mi, Vane... Zatim je dospeo u zarobljeništvo kod Rusa, a oni, umesto da ga obese ili da ga, što je isto, predaju Kini, sve u svemu, sakrili su ga na desetak godina u koncentracionom logoru...“

Dok je Kensi sve to pričao, Andrej je uspeo da se popne u košaru, gde je pomogao Donaldu da razdvoji burad, podigne i učvrsti ivicu kamiona, ponovo skoči na zemlju i ugosti Donalda cigaretom. Sada su sva trojica stajala pred Kensijem i slušala ga. Donald Kuper, vižljast, pogrbljen, u izbledelom kombinezonu, izduženog lica s izraženim borama kraj usta, oštre brade obrasle retkom, sedom čekinjom. Van, širok, onižeg rasta, skoro bez vrata, u starom, pažljivo zakrpljenom postavljenom kaputiću, širokog sivkastosmeđeg lica, prćastog nosa, dobronamernog osmeha i mračnih očiju u procepima podbulih kapaka. Andreja je odjednom prožela intenzivna radost pri pomisli da su se svi ti ljudi iz različitih zemalja i, čak, iz različitih epoha,

okupili ovde i da rade jednu veoma neophodnu stvar, svako na svom radnom mestu.

„On je sada već mator čovek“, završio je Kensi. „Tvrđi da su najbolje žene koje je ikad upoznao – ruske žene. Emigrantkinje u Harbinu.“

Ućutao je, ispustio opušak i brižljivo ga zgazio đonom sjajne cipele s gamašnom.

Andrej reče:

„Kakva je ona pa Ruskinja? Selma, pa još Nagel.“

„Da, Šveđanka je“, reče Kensi. „Svejedno, to je bila asocijativna priča.“

„Dobro, idemo“, reče Donald i uđe u kabinu.

„Slušaj, Kensi“, reče Andrej hvatajući se za vrata. „A ko si ti bio ranije?“

„Kontrolor u livnici, a pre toga – ministar komunalnog...“

„Ma ne, ne ovde, već tamo...“

„A-a, tamo? Tamo sam bio lektor u Izdavačkoj kući 'Hajakava'.“

Donald je uključio motor, i stari kamion se zatresao i zazveckao, ispuštajući guste kolutove plavog dima.

„Desno malo prednje svetlo vam ne radi!“, uzviknu Kensi.

„Nikada nije ni radilo“, odazva se Andrej.

„Pa, popravite ga! Ako još jednom vidim to – kazniću vas!“

„Baš su vas nasadili na našu glavu...“

„Šta? Ne čujem!“

„Kažem – juri bandite, a ne šofere“, povika Andrej, trudeći se da nadglasa klopot i zveket. „Baš si našao naše prednje malo svetlo! Kad će više da rasteraju vas, gotovane!“

„Uskoro!“, uzviknu Kensi. „Sada već uskoro – neće proći ni sto godina!“

Andrej mu je zapretio pesnicom, mahnuo je Vanu i uvalio se na sedište kraj Donalda. Kamion je poleteo napred, zakačio ivicom zid kraj arke vrata, izleteo na Glavnu ulicu i oštro skrenuo udesno.

Namestivši se udobnije, tako da mu feder koji je virio iz sedišta ne bode guzicu, Andrej je iskosa pogledao Donalda. Donald je sedeo

pravo, s levom rukom na volanu, a desnom – na menjaču, navukavši kapu do očiju i isturivši oštru bradu. Gazio ga je svom snagom. Uvek je tako vozio, „maksimalno dozvoljenom brzinom“, ne pomišljajući da zakoči čak ni pred učestalim rupama na asfaltu. Pri svakoj takvoj rupi u košari teško bi zazveckala burad s đubretom, zveketao je zardali poklopac, a sam Andrej je, ma koliko da se trudio da se upire nogama, poskakivao i padao baš na šiljak prokletog federa. Samo, ranije je sve to bilo praćeno veselom prepirkom, a sada je Donald ćutao. Njegove tanke usne bile su čvrsto stisnute, uopšte nije gledao u Andreja, i zato se u tom običnom truckanju nazirala nekakva zla namera.

„Šta je to s vama, Done?“, konačno ga upita Andrej. „Da li vas bole zubi?“

Donald je kratko drmnuo ramenom i ništa nije odgovorio.

„Doduše, nekako niste baš svoj poslednjih dana. Pa, vidim. Možda sam vas nehotice nečim uvredio?“

„Batalite, Andreju“, procedi Donald kroz zube. „Kakve vi imate veze s tim?“

Opet se Andreju pričinila nekakva zlonamernost u tim rečima i čak nešto ružno, uvredljivo – *Ma gde ćeš ti, balavče, mene, profesora da uvrediš?* Međutim, tada Donald ponovo progovori:

„Nisam vam uzalud rekao da ste srećni. Vama se zaista može samo pozavideti. Sve to nekako ide mimo vas. Ili kroz vas. Dok po meni to ide kao parni valjak. Nije mi preostala ni jedna jedina čitava kost.“

„O čemu vi to? Ništa vas ne razumem.“

Donald je ćutao, iskrivivši usne. Andrej ga pogleda, prazno pogleda napred na put, ponovo iskosa pogleda Donalda, počea se po temenu i rastrojeno reče:

„Časna reč, ništa vas ne razumem. Pa, čini se da sve ide dobro...“

„Zato vam i zavidim“, oštro reče Donald. „No dosta o tome. Ne obraćajte pažnju na to.“

„Odnosno, kako da ne obraćam pažnju?“, upita Andrej izuzetno se uznemirivši. „Kako mogu da ne obraćam pažnju na to? Svi smo ovde zajedno... Vi, ja, momci... Naravno, prijateljstvo je – velika reč,

prevelika... Ma, naprosto drugari... Na primer, ispričao bih vam ako nešto... Ma, niko neće odbiti da pomogne! Eto, sami mi kažite – ako bi mi se nešto desilo i zamolio bih vas za pomoć, da li biste me odbili? Pa, ne biste me odbili, zar ne?“

Donaldova desna ruka se odvojila od menjača i lagano je potapšala Andreja po ramenu. Andrej je ućutao. Preplavila su ga osećanja. Ponovo je sve bilo dobro, sve je bilo u redu. Donald je bio u redu. Naprosto, obuzela ga je obična melanholija. Pa, čovek može da pati od melanholije? Naprosto, uzburkalo se njegovo samoljublje. Na kraju krajeva, on je ipak profesor sociologije, a ovde vuklja burad s đubretom, a pre toga je bio istovarivač na stovarištu. Naravno, sve mu je to neprijatno i uvredljivo, tim pre što nikome ne može ni da ispriča o tim uvredama – niko ga nije terao da tu dođe, pa mu je nezgodno da se žali... Samo da se prosto kaže – odradi dobro svaku stvar, koju su ti zadali... Ma, dobro. Dosta o tome. Već će se nekako snaći.

Kamiončić se uveliko klackao po dijabazu, klizavom od magle koja se spustila. Zgrade sa strane postale su niže i oronule, a nizovi fenjera, koji su se protezali duž ulice, postali su potmuliji i ređi. Ti nizovi su se unapred stapali u maglovitu razlivenu fleku. Na kolovozu i po trotoarima nije bilo žive duše. Iz nekog razloga, čak se ni pazikuće nisu mogle zateći tu. Samo su na ćošku Sedamnaeste uličice, ispred prizemne neugledne gostionice, poznatije pod nazivom „Steničin kavez“, stajale taljige s klonulim konjima, u kojima je neko spavao glave umotane u ciradu. Bilo je četiri sata noću – vreme najdubljeg sna, i nijedan prozor nije svetleo na mračnim spratovima.

Ispred, ulevo od kapije, pojavio se kamion. Donald mu je ablendovao, promakao je kraj njega, a kamion, isto đubretarski, pokušao je da ih prestigne kada je izašao na put. Međutim, nameraćio se na pogrešnog, gde je mogao da se nadmeće s Donaldom. Samo je osvetlio farovima zadnje staklo i beznadežno zaostao. Prestigli su još jedan đubretarski kamion u Izgorelim četvrtima i to u pravom trenutku, jer je odmah iza Izgorelih četvrti počela kaldrma, i Donald je ipak morao da smanji brzinu da se starudija ne bi slučajno raspala.

Ovde su počela da im nailaze u susret kola, koja su bila uveliko prazna – vraćala su se sa deponije i nikuda nisu žurila. Zatim se pred farom ispred njih izdvojila nejasna figura, koja je izašla na kolovoz. Gurnuvši ruku ispod sedišta, Andrej je izvadio tešku prangiju, ali ispostavilo se da je to bio policajac, koji je zamolio da ga odbace do Kupusnog sokaka. Ni Andrej ni Donald nisu znali gde je to, pa je policajac, krupan bradati čičica s policijskom kapom, ispod koje su neuredno virili svetli čuperci, rekao da će im pokazati.

Popeo se na stepenicu pored Andreja i, držeći se za haubu, ceo put je nezadovoljno odmahivao nosom, kao da je bog zna šta pomirisao, iako je i sam zaudarao na ustajali znoj. Andrej se tada setio da je taj deo grada već bio isključen s vodovoda.

Neko vreme su se vozili ćutke. Policajac je zviždukao nešto iz operete, a zatim im je neočekivano saopštio da su na uglu Kupusnog i Druge leve danas u ponoć koknuli nekakvog jadnička i povadili mu sve zlatne zube.

„Zabušavate“, zlo mu odbrusi Andrej.

Takvi slučajevi su ga izluđivali, a ton policajca bio je takav da bi mu rado dao po tintari – odmah se videlo da mu je savršeno svejedno i zbog ubistva, i zbog ubijenog i ubice.

Policajac smeteno okrenu široku njušku i upita:

„Da nećeš možda da me učiš kako da radim svoj posao?“

„Možda hoću“, odvrati Andrej.

Policajac slabo zaškilji, zviznu i reče:

„Učitelji, pa učitelji! Gde god da pljuneš – svuda je učitelj. Stoji i podučava. Sve u šesnaest vozi đubre, ali sve vreme podučava.“

„Ne podučavam te...“, započe Andrej, povisivši glas.

Međutim, policajac mu nije dopustio da priča.

„Sad ću da se vratim u stanicu“, mirno reče, „i nazvaću te u garažu da ti javim da ti ne radi donji desni far. Donji far mu, vidiš, ne radi, a on bi – da uči policiju kako se radi. Žutokljunac.“

Donald se odjednom zasmejao suvim, škriptavim smehom. Policajac se takođe glasno nasmejavao i rekao krajnje miroljubivo:

„Ja sam sâm na četrdeset kuća, razumeš? Zabranili su mi da nosim oružje. Šta hoćeš od nas? Uskoro će početi da vas kasape kod kuće, a ne po sokacima.“

„Dobro, a koja je, u tom slučaju, vaša funkcija?“, zaprepašćeno reče Andrej. „Zašto ne protestujete, tražite...“

„’Protestujete’“, ponovi policajac pakosno. „’Tražite’... Novajlija, šta li? Hej šefe“, pozva Donald. „Deder, zakoči. Sići ću ovde.“

Skočio je sa stepenice i, teturajući se, bez osvrtnja, krenuo ka tamnoj pukotini između iskošenih drvenih kuća, gde je u daljini goreo usamljeni fenjer, ispod kog je stajala gomilica ljudi.

„Ama šta im je, zaboga, da nisu pošasaveli, šta li?“, uznemireno reče Andrej, kada se vozilo ponovo pokrenulo. „Kako to tako – grad je pun fukare, a policija je bez oružja! To je nemoguće. Pa, Kensi ima futrolu za revolver na boku. Šta nosi u njoj – cigarete?“

„Sendviče“, odvrati Donald.

„Ništa ne razumem“, nastavi Andrej.

„Bilo je razjašnjenja“, reče Donald. „’U vezi s učestalim slučajevima napada gangstera na policajce s ciljem otimanja oružja...’ i tome slično.“

Andrej je neko vreme razmišljao, upirući se nogama iz petnih žila da ga ne bi bacakalo na sedištu. Kaldrmi je, praktično, već došao kraj.

„Mislim da je to užasno glupo“, konačno reče. „A vi?“

„I po mom“, odazva se Donald, nevešto paleći cigaretu jednom rukom.

„I tako mirno pričate o tome?“

„Već sam se dovoljno uznemirio“, reče Donald. „To je veoma staro razjašnjenje. Vi tada još niste ni stigli ovde.“

Andrej se počeo po temenu i namrštio se. *Đavo će ga znati, možda je i bilo nekakvog smisla u tom razjašnjenju? Na kraju krajeva, policajac-samac je zaista sablažnjiv mamac za te gadove. Ako se već konfiskuje oružje, onda ga, naravno, treba konfiskovati od svih. Naravno, nije stvar u tom glupom razjašnjenju, već u tome što je malo policije i racija, a trebalo bi organizovati jednu dobranu raciju i počistiti*

tu prljavštinu jednim udarcem. Privući žitelje. Na primer, molim vas, ja bih krenuo... Donald bi, naravno, krenuo... Moraće da piše predsedniku opštine. Zatim su njegove misli skrenule u drugom pravcu.

„Slušajte me, Done“, reče on. „Eto, vi ste sociolog. Naravno, smatram da sociologija – nije nikakva nauka... već sam vam pričao... nije čak ni metodologija. Naravno, vi znate mnogo toga, znatno više od mene. Evo, objasnite mi – otkud u našem Gradu ovoliko ološa? Kako su oni ovde dospeli – ubice, nasilnici, lopine... Nije valjda da Nastavnici nisu shvatili koga pozivaju ovamo?“

„Verovatno su shvatili“, ravnodušno odgovori Donald, usput prelazeći preko zastrašujuće jame, ispunjene crnom vodom.

„Pa, zašto onda?“

„Niko se ne rađa kao lopov. Lopov se postaje. Pritom, kako je poznato: 'Otkud možemo da znamo šta je potrebno Eksperimentu? Eksperiment je Eksperiment...'“ Donald je učutao. „Fudbal je fudbal, lopta je okrugla, polje je kockasto, neka pobjedi najbolji...“

Kada se završio niz fenjera, stambeni deo grada ostao je iza njih. Sada su se pokraj razrovanog puta prostirale napuštene ruševine – ostaci nezgrapnih kolonada, koje su bile ukopane u nezgrapne temelje, poduprte nosačima zida sa zijavim rupama umesto prozora, obrasle korovima, s gomilom gnjilih brvana, uraslih u koprive i čičke, uvelim drvcima, poluugušenim lijanama među gomilama pocrnelih cigala. Zatim se pred njima ponovo pojavila maglovita svetlost. Donald je skrenuo udesno, pažljivo se mimoišao s praznim kamionom iz susednog pravca, zastao na kolskom putu punom rupa koje su bile ispunjene zemljom i konačno zakočio odmah do crvenih svetala poslednjeg đubretara u redu. Ugasio je motor i pogledao na sat. Andrej je, takođe, pogledao na sat. Bilo je oko pola pet.

„Čekaćemo jedno sat vremena“, čilo reče Andrej. „Idemo da vidimo ko je ispred nas.“

Otpozadi je prišlo i zaustavilo se još jedno vozilo.

„Idite sami“, reče Donald, zaveli se u naslonu sedišta i spusti pola kape na lice.

Tada se i Andrej zavalio u naslonu, namestio feder ispod sebe i zapalio cigaretu. Ispred se punom parom odvijao istovar. Zveketalu su poklopci buradi, dok je visoki glas registratora uzvikivao:

„... Osam... deset...“

Na stubu se njihala lampa s hiljadu sveća pod ravnim limenim tanjirom. Zatim je nekoliko grla iznenada povikalo:

„Kuda, kuda, mamicu ti tvoju? Ajde nazad! Sam si dupe slepo! Hoćeš malo da dobiješ po gubici?“

Udesno i ulevo prostirale su se planine đubreta, koje se sleglo u kompaktnu masu. Noćni vetrić raznosio je miris užasne truleži.

Poznati glas iznenada reče nad uvom:

„Bravo, govnovozi! Kako se odvija veliki Eksperiment?“

Bio je to Izja Kacman u prirodnoj veličini – raščupan, debeo, neuredan i, kao i uvek, neprijatno dobro raspoložen.

„Jeste li čuli? Postoji projekat konačnog rešenja problema kriminaliteta. Policija se prazni! Umesto nje, noću će puštati ludake na ulice. Banditima i huliganima je kraj – sada će se samo ludak odvažiti da noću izađe iz kuće!“

„Neoštromno“, reče Andrej suvo.

„Neoštromno?“, Izja se pope na stepenicu i promoli glavu u kabinu. „Baš nasuprot! Izuzetno oštromno! Nema nikakvih dopunskih rashoda. Jutarnji povratak ludaka na mesto stalnog boravka poverava se pazikućama...“

„Zbog čega se pazikućama izdaje dopunsko sledovanje u razmeri litra votke“, nastavi Andrej, što je Izju neobjašnjivo ushitilo. Počeo je da se kikoće, odajući čudne grlene zvukove, da štrca pljuvačkom i pere dlanove vazduhom.

Donald je odjednom nemo opsovao, otvorio je svoja vrata, skočio dole i nestao u mraku. Izja odmah prestade da se smeje i uznemireno upita:

„Šta mu je?“

„Ne znam“, tmurno odvrati Andrej. „Verovatno mu se povraćalo od tebe... Inače, već nekoliko dana je takav.“

„Zaista?“, Izja je preko kabine gledao u stranu u koju je otišao Donald. „Šteta. Dobar je čovek. Samo prilično neprilagođen.“

„A ko je prilagođen?“

„Ja sam prilagođen. Ti si prilagođen. Van je prilagođen... Donald se već neko vreme stalno buni – zašto moramo da stojimo u redu da bismo istovarili đubre? Za koji đavo je tu registrator? Šta on broji?“

„Pa, bunio se s razlogom“, reče Andrej. „Zaista, to je nekakav kretenizam.“

„Međutim, ti se ne nerviraš zbog toga“, pobuni se Izja. „Veoma dobro razumeš da je registrator – potčinjeni čovek. Postavili su ga da broji, i evo, to i radi. Ukoliko ne uspeva da izbroji, i samima vam je jasno – stvara se red. A red – i jeste red...“, Izja ponovo zaklokota i zašprica. „Naravno, da je na mestu načelništva, Donald bi ovde probio dobar put s nagibima za izbacivanje đubreta, a registratora, kršnog bika, poslao bi u policiju da lovi bandite. Ili kod farmera, u izvidnicu...“

„Pa“, reče Andrej neprijateljski.

„Šta – pa? Pa, Donald nije načelništvo!“

„A zašto načelništvo ne uradi tako?“

„A i što bi?“, radosno uzviknu Izja. „Razmisli sam! Je l' se odvozi đubre? Odvozi se! Je l' se broji odvoz? Broji se! Sistematski? Sistematski. Krajem meseca, predaće izveštaj – odvezeno je toliko buradi govana više nego prošlog meseca. Ministar je zadovoljan, predsednik opštine je zadovoljan, svi su zadovoljni, a to što je Donald nezadovoljan, pa niko ga nije naterao da dođe ovde. Dobrovoljac je!“

Kamion ispred njih je izbacio kolut plavog dima i prošao dalje nekih petnaest metara. Andrej je ubrzano preseao za volan i provirio van kabine. Donald nije bilo na vidiku. Tada je bojažljivo uključio motor i nekako prešao istih tih petnaest metara, triput se usput ugasisvi. Izja je pritom išao pored, plašljivo otkočivši svaki put kada bi kamion počeo da se tresu. Zatim je počeo da priča nešto o Bibliji, ali ga je Andrej slabo slušao – bio je moker do gole kože od preživljene napetosti.

Burad prekrivena asurom zveckala su, kao i ranije, pod jarkom lampom. Nešto je udarilo o krov vozila i odskočilo, ali Andrej nije obratio pažnju na to. Otpozadi im je prišao krupni Oskar Hajdeman sa svojim parnjakom, crnpurastim Haićaninom, i zamolio ih da zapali cigaretu. Crnac, po imenu Silva, skoro nevidljiv u mraku, iskezio je bele zube.

Izja se upustio u razgovor s njima, pri čemu je Silvu, iz nekog razloga, nazivao tonton-makutom, a Oskara je ispitivao o nekakvom Turu Hejerdalu. Silva je pravio strašne face, prstima je pravio naočare, pravio se da štekće iz automata, dok se Izja hvatao za stomak, praveći se da je na mestu pogođen. Andreju ništa nije bilo jasno, kao, očigledno, ni Oskaru. Uskoro se ispostavilo da je pomešao Haiti i Tahiti.

Preko krova se ponovo nešto skotrljalo, i odjednom je veliki grumen ulepljenog đubreta udario o haubu i razleteo se u paramparčad.

„Hej!“, uzviknu Oskar u mrak. „Prekinite!“

Ispred je ponovo povikalo dvadeset grla, i učestalost psovki iznenada je dostigla nezamislivu granicu. Nešto se dešavalo. Izja je tugaljivo uzviknuo i, uhvativši se za stomak, presamitio se – ovaj put ne šale radi. Andrej je otvorio vratanica, izvirio napolje i prazna konzerva ga je istog trena udarila u glavu – ne bolno, ali krajnje uvredljivo. Silva se savio i skliznuo je u mrak. Sakrivši glavu i lice, Andrej se osvrtao.

Ništa se nije videlo. Iza gomila đubreta s leve strane padalo je obilje zarđalih konzervi, komadića gnjilog drveta, starih kostiju, pa čak i parčića cigle. Začulo se krckanje razbijenog stakla. Raspomamljena, uznemirena tutnjava odjeknula je nad kolonadom. „Kakav šljam se tamo zabavlja?!“, zaurlaše skoro u horu. Zabrundali su uključeni motori, upalili su se farovi. Neki kamioni su krenuli grčevito da puze napred-nazad. Vozači su se, očigledno, trudili da ih okrenu tako da osvetle planine đubreta, odakle su uveliko letele cele cigle i prazne flaše. Još nekoliko ljudi, presamićenih kao Silva, pojurili su u tamu.

Andrej je letimice primetio da se Izja, iskrivljenog i uplakanog lica, sklupčao iza zadnjih točkova i da pipka svoj stomak. Tada je Andrej uleteo u kabinu, izvadio prangiju ispod sedišta i ponovo iskočio napolje. *Po tikvama šljam, po tikvama!* Videlo se kako se desetak đubretara četvoronoške, držeći se rukama, mahnito pentraju po padini. Nekome od vozača je ipak pošlo za rukom da parkira vozilo poprečno, tako da je svetlost farova osvetlila neravni greben, nakostrešen delovima starog nameštaja, razbarušen dronjcima i parčićima papira, svetlucav od slomljenog stakla i, iznad grebena – visoko podignutu lopatu bagera s crnim nebom u pozadini. Nešto se mrdalo tamo na lopati, nešto veliko, sivo sa srebrnastim prelivom. Andrej je zamro, zagledavši se u to. Istog trena, očajnički vapaj nadglasa čitavu graju:

„To su đavoli! Đavoli! Spasavajte se!“

Istog trena, s padine su strmoglavce, četvoronoške, preko glave, podižući stubove prašine, u vihoru iscepanih dronjaka i parčića papira, pojurili ljudi – razrogačenih očiju, otvorenih usta, razmahanim rukama. Neko je, obuhvativši rukama glavu, sakrivši je među skupljenim laktovima, nastavio da panično zapomaže. Promakao je kraj Andreja, okliznuo se na kolskom putu, pao, ponovo ustao i iz petnih žila potrčao dalje, u pravcu grada. Neko se, škriputavo dišući, ugurao između hladnjaka Andrejevog kamiona i košare kamiona ispred, zaglavio se tamo, zakačio, počeo da se koprca i takođe je povikao nekim tuđim glasom. Odjednom se sve stišalo. Samo su motori brundali i tada su glasno, bukvalno kao da su udarci biča, zvonko odjeknuli pucnji. Andrej je video – na grebenu, na plavičastoj svetlosti farova – visokog mršavog čoveka, koji je stajao leđima okrenut ka vozilima, držeći pištolj s obe ruke, i uzastopce pucao negde u tamu iza grebena.

Opalio je pet ili šest puta u potpunoj tišini, a zatim je iz tame odjeknulo hiljaduglasno neljudsko zavijanje, zlobno, mjaukajuće i setno, kao da je dvadeset hiljada martovskih mačaka istovremeno zamjaukalo u megafone. Mršavi čovek je ustuknuo, spotakao se,

nezgrapno zamahnuo rukama i otklizao na leđima niz padinu. Andrej se, takođe, povukao, predosećajući nešto nepodnošljivo strašno. Video je kako se greben iznenada promeškoltio.

Srebrnkastosiva, neverovatna, čudovišno izopačena priviđenja počela su iznenada da gmižu po njemu, zacaklilo se hiljadu krvavo osvetljenih očiju, zasijali su milioni mahnito iscerenih vlažnih očnjaka, zamahala je šuma nezamislivo dugih mahovinastih šapa. Zid guste prašine proleteo je nad njima na svetlosti farova. Puka kiša od parčića, kamenja, flaša i grumenja smeća sručila se na kolonu.

Andrej nije izdržao. Uvukao se u kabinu, ugurao se u njen najudaljeniji ugao, i stavio pred sebe prangiju, obamrevši, kao u košmaru. Ništa mu pod milim bogom nije bilo jasno. Kada je nekakvo tamno telo zaklonilo otvorena vrata, dreknuo je, ne čuvši sopstveni glas, i počeo da bode gvožđem u nešto meko, strašno, što je pružalo otpor i približavalo mu se. Gurao je sve dok ga Izjin žalosni vapaj nije vratio u realnost:

„Idiote, pa to sam ja!“

Tada je Izja ušao u kabinu, zalupio za sobom vrata i neočekivano mirnim glasom rekao:

„Znaš li šta je to? To su majmuni. Pu, kakvi gadovi!“

Isprva ga Andrej nije razumeo, a zatim je razumeo, ali mu nije poverovao.

„Nije valjda?“, reče, siđe na stepenicu i proviri iz kabine.

Tačno, bili su to majmuni. Veoma krupni i dlakavi, naizgled veoma svirepi, ali ne đavoli i priviđenja, već samo majmuni. Andreja je oblila vrućina od stida i olakšanja. Istog trena ga je nešto teško i tvrdo tresnulo direktno po uvu, zbog čega je drugim uvom tresnuo o krov kabine.

„Svi u vozila!“, razdrao se negde ispred njih zapovednički glas. „Prekinite paniku! To su pavijani! Ništa strašno! U vozila i u rikverc!“

U koloni je nastao pravi pakao. Pucali su auspusi, farovi su se palili i gasili, motori su tandrkali jedan po jedan, modrikast dim se u kolutima uzdizao ka čistom nebu. Iz tame je odjednom izronilo

nekakvo lice zaliveno crnim i sjajnim. Nečije ruke uhvatile su Andreja za ramena, protresle ga kao kučence i bočno gurnule u kabinu. Kamion ispred njih odmah je krenuo unazad i uz škripu se zakucao u hladnjak, dok se kamion iza pomerio unapred i udario u košaru, kao u bubanj, tako da su u njoj zagrmela sva zatresena burad. Izja mu je drmusao rame i ponavljao:

„Umeš li da voziš kola ili ne? Andreju! Umeš li?“, dok je iz modrikastog dima neko očajnički urlao:

„Ubili su nas! Pomagajte!“

Zapovednički glas se i dalje drao:

„Prekinite s panikom! Zadnje vozilo, u rikverc! Živo!“

Odozgo, zdesna i sleva padalo je obilje nečeg tvrdog, zveckalo je po haubi, grmelo po buradi, uz zvonjavu udaralo u stakla. Nprekidno su dosađivali i zujali signali, i neprestano je sve više narastalo gnusno mjaukajuće zavijanje.

Izja odjednom reče: „Pa, odoh ja...“, i, unapred prikrivajući rukama glavu, izađe napolje. Zamalo da ga zgazi vozilo koje je projurilo u pravcu grada – između poskakujuće buradi promaklo je regulatorovo izobličeno lice. Zatim je Izja nestao, i pojavio se Donald – bez kape, pocepan, sav prašnjav. Zavrljačio je pištolj na sedište, seo za volan, uključio motor i, provirivši iz kabine, krenuo u rikverc.

Očito je da je nekakav poredak ipak bio uspostavljen. Panični vapaji su utihli, motori su usklađeno brundali, i cela kolona se polako povlačila unazad. Delovalo je da se čak i kiša kamenja i flaša unekoliko stišala. Pavijani su skakali i šetali se po grebenu od đubreta, ali se nisu spuštali u podnožje – samo su vikali tamo, zevajući psećim vilicama, i posprdno su okretali guzove ka koloni koja se sijala u svetlosti farova.

Kamion je vozio sve brže, a zatim je ponovo zastao u blatnjavoj rupi, izleteo na ulicu i skrenuo. Donald je uz škriganje prebacio brzinu, dao gas i, tresnuvši vrata, zavalio se na sedištu. Ispred su u mraku poigravali crveni plamičci munjevito udaljavajućih vozila.

Izvukli smo se, s olakšanjem pomisli Andrej i pažljivo opipa svoje uvo. Bilo je otečeno i pulsiralo je. Vidi, molim te – pavijani! Ali otkud pavijani? Još tako krupni... i u tolikom broju! Nikada ovde nije bilo nikakvih pavijana... Naravno, ukoliko se ne računa Izja Kacman. Zašto baš pavijani? Zašto ne tigrovi? Uzvrpoljio se na sedištu, i kamion je baš tada poskočio. Andrej je poleteo i sa zaletom se sručio na nešto tvrdo, nepoznato. Gurnuo je ruku ispod zadnjice i izvadio pištolj. Sekundu ga je posmatrao, ništa ne shvatajući. Pištolj je bio crn, omanji, s kratkom cevi i užlebljenom drškom. Zatim Donald odjednom reče:

„Pažljivije. Dajte ga ovamo.“

Andrej mu je predao pištolj i neko vreme je posmatrao kako Donald, izvivši se, ugurava oružje u zadnji džep kombinezona. Odjednom ga je oblio znoj.

„Pa, vi ste tamo... pucali?“, piskutavo ga upita.

Donald mu ništa nije odgovorio. Treptao je jedinstvenim očuvanim farom, pretičući naredni kamion. Kroz raskrnicu, pred samim hladnjakom, protrčalo je, podvivši repove, nekoliko pavijana, ali je Andrej izgubio interesovanje za njih.

„Otkud vam oružje, Done?“

Donald mu opet nije odgovorio. Samo je napravio čudan gest rukom – pokušao je da navuče nepostojeći šešir preko očiju.

„Slušajte, Done“, Andrej tada odlučno reče. „Sada idemo do opštine, gde ćete predati pištolj i objasniti kako je dospao kod vas.“

„Prestanite da mlatite praznu slamu“, odazva se Donald, namrštivši se. „Bolje mi dajte cigaretu.“

Andrej mahinalno izvadi paklicu.

„To nije prazna slama“, odvrati. „Ne želim ništa da znam. Ćutali ste – dobro, to je vaša lična stvar. Inače vam verujem. Međutim, u gradu jedino banditi imaju oružje. Ništa slično neću da insinuiram, ali vas mahom ne razumem... sve u svemu, oružje mora da se preda i da se sve objasni. Nema potrebe da se pravite da je sve to prazna

slama. Pa, vidim kakvi ste u poslednje vreme. Bolje da odemo u policiju i odmah sve ispričamo.“

Donald je na sekundu okrenuo glavu i pogledao Andreja u lice. Nejasno je šta se krilo u njegovom pogledu – da li podsmeh, da li patnja. Međutim, Andreju je to delovalo veoma čudno u tom trenutku, krajnje iznemoglo i nekako zaplašeno. Osetio je nemir i zbunjenost, ali se odmah pribrao i čvrsto je ponovio:

„Predati i sve ispričati. Sve!“

„Da li uviđate da su majmuni krenuli ka gradu?“, upita Donald.

„Pa šta?“, smete se Andrej.

„Zaista – pa šta?“, reče Donald i neprimetno se osmehnu.